

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੭੨

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੬੪੩]

**ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਵਿਣੁ ਦੰਤਾ ਜਗੁ ਖਾਇਆ ॥ ਮਨਮੁਖ
ਖਾਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ ਜਿਨੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜਗੁ ਕਮਲਾ ਫਿਰੈ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਧੰਧਾ ਕਰਤਿਆ ਨਿਹਫਲੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਤਿਨਾ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥੧॥ ਮਃ ੩ ॥ ਘਰ ਹੀ
ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ ਭ੍ਰਮਦਾ
ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਜਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਕਰਤੇ ਆਪਿ ਖੁਆਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੇ
ਸੋਝੀ ਪਈ ਤਿਨਾ ਅੰਦਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇਆ ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਸਾਦੁ
ਆਇਆ ॥ ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਉਪਜੈ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ
ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥
ਸੋ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਅਗਮਿ ਹੈ ਕਹੁ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪਾਈਐ ॥ ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖ ਅਦ੍ਰਿਸਟੁ ਕਹੁ ਜਨ
ਕਿਉ ਧਿਆਈਐ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਅਗਮੁ ਕਿਆ ਕਹਿ ਗੁਣ ਗਾਈਐ ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ
ਬੁਝਾਏ ਆਪਿ ਸੁ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਈਐ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੇਖਾਲਿਆ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਪਾਈਐ ॥੪॥**

ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥

ਇਹ ਮੁਖਵਾਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੋਰਠਿ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ੬੪੩ ਅੰਗ 'ਤੇ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੁਖ ਰੂਪ ਦਰਸਾਈ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਯਥਾ— ੧. ਮਾਇਆ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ਕਿਆ ਮਾਇਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਏਹੁ ਜੀਉ ਬਧੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੬੭]

੨. ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਤਬ ਹੀ ਛੁਟਉ ਜਉ ਮਾਇਆ ਨਹ ਲਪਟਾਵਉ ॥

ਮਾਇਆ ਨਾਮੁ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਾ ਤਿਹ ਤਜਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਉ ॥

[ਧਨਾਸਰੀ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਅੰਗ ੬੯੩]

ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਕਰਦੇ ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਜੋ ਅਨਹੋਤੀ ਬਾਤ ਕੋ, ਹੋਤੀ ਕਰ ਦਿਖਲਾਇ। ਅਰ ਹੋਤੀ ਬਾਤ ਕਾ ਤਾਕਾ ਲੋਪ ਕਰਾਏ।

ਤਾਕਾ ਲੋਪ ਕਰਾਏ ਯਹ ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੂਪ। ਸਾਚ ਕੋ ਝੂਠ ਦਿਖਾਏ ਝੂਠ ਕੋ ਸਾਚ ਸਰੂਪ।

ਲਖਨਾ ਸੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਏ ਆਪ ਨਾ ਭਾਸੈ ਜੋਇ। ਯਹੀ ਮਾਇਆ ਜਾਨ ਨ ਸਤ ਵਖਾਇ ਜੋਇ।

[ਕੁੰਡਲੀਆ ਗਿਰਧਰ ਕਵੀ ਰਾਇ]

ਮਾਇਆ ਕੇਵਲ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਮੰਨੇ ਹਨ। ੧. ਜੜ੍ਹ ੨. ਚੇਤਨ ੩. ਅਗਿਆਨ।

੧. ਜੜ੍ਹ=ਜੜ੍ਹ ਮਾਇਆ ਜੋ ਜਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ, ਕਰੰਸੀ, ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਆਦਿ ਕੀਮਤੀ

ਧਾਤੂਆਂ ਜੜ੍ਹ ਮਾਇਆ ਹੈ। ੨. ਚੇਤਨ=ਚੇਤਨ ਸਬੰਧੀ; ਪਸ਼ੁ ਪੰਛੀ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਲਈ ਪੁਰਸ਼ ਰੂਪ। ੩. ਅਗਿਆਨ=ਭਰਮ, ਹੰਗਾਮਾ, ਮਮਤਾ, ਭੁਲੇਖਾ ਰੂਪ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਰਲ ਰੂਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥**

[ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੯੨੧]

ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਸਰੈ=ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਮਾਇਆ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ—ਪੁੱਤਰ, ਸੰਬੰਧੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਆਦਿ।

ਯਥਾ— **ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਭੇ ਜਗੁ ਬਾਧਾ ॥ ਹਉਮੈ ਪਰੇ ਮਨਮੁਖ ਮੁਰਾਖਾ ॥**

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਹਮ ਰਾਖਾ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੯੪]

ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਵਿਣੁ ਦੰਤਾ ਜਗੁ ਖਾਇਆ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਰੂਪ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਮੋਹਣੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੰਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਅੰਤੀਵ ਦੰਦ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— **੧. ਮਾਇਆ ਮਨਸਾ ਮੋਹਣੀ ਦਹ ਦਿਸ ਫਿਰਾਤਾ ॥**

ਅਗੈ ਨਾਉ ਜਾਤਿ ਨ ਜਾਇਸੀ ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖ ਖਾਤਾ ॥

[ਗੁਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੫੧੪]

੨. ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਸੋ ਜਾਣੁ ॥

ਬਿਖਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ ਬੁਝੈ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੩੭]

੩. ਮਾਇਆ ਐਸੀ ਮੋਹਣੀ ਭਾਈ ॥ ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਡਹਕਾਈ ॥

[ਭੈਰਉ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੧੬੦]

ਮਨਮੁਖ ਖਾਧੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ ਜਿਨੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥

ਜਿਨੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਚਿਤੁ ਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਉਬਰੇ=ਬਚ ਗਏ; ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਅਥਵਾ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਖ ਹਨ ਉਹ ਮਾਇਆ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਖਾਧੇ=ਨਿਗਲ ਲਏ ਹਨ ਅਥਵਾ ਅਭਾਵ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਅਜੀਬ ਤਮਾਸਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਉਹ ਭੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੀ ਮੌਤ ਮਾਰ ਕੇ ਹੋਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਖਸਮੁ ਮਰੈ ਤਉ ਨਾਰਿ ਨ ਰੋਵੈ ॥ ਉਸੁ ਰਖਵਾਰਾ ਅਉਰੋ ਰੋਵੈ ॥**

[ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅੰਗ ੮੭੧]

ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਕ ਮਾਲਕ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਇਕ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਤਾ ਤਮਾਸਾ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਚਾਰ ਚੋਰ ਘਰ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਲਈ ਤੁਰੇ। ਅੱਗੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਥੈਲੀ ਪਈ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ ਬਿਨਾਂ ਯਤਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਮਿਲ ਗਈ। ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਸੀ ਤੇ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਤਨੀ ਮਾਇਆ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲਜਾਣੀ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਜਾਣੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆਉ। ਦੋ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਦੋ ਉਥੇ ਧਨ ਕੋਲ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਚਲੇ ਗਏ

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਕਿ ਜੇ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਦੋ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿਤਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਧਨ ਜਿਆਦਾ ਮਿਲਦਾ ! ਇਹ ਖਿਆਲ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਲਿਆ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਆਪਾਂ ਮਾਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਧਨ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੀਵ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਾਵੇਗਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਯਥਾ— **ਨਰ ਚਾਹਤ ਕਛੁ ਅਉਰ ਅਉਰੈ ਕੀ ਅਉਰੈ ਭਈ ॥**

ਚਿਤਵਤ ਰਹਿਓ ਠਗਉਰ ਨਾਨਕ ਫਾਸੀ ਗਲਿ ਪਰੀ ॥

[ਸਲੋਕ ਮ: ੯, ਅੰਗ ੧੪੨੮]

ਇਹ ਜੀਵ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਫਾਹੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਫਾਹੀ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਯਥਾ— **ਮਜ਼ਨ ਤੇਗ ਬਰ ਖੁੰਨੇ ਕਸ ਬੇਦਰੇਗ ॥ ਤੁਰਾਨੀਜ਼ ਖੁਨ ਚਰਖ ਰੇਜ਼ਦ ਬਾ ਤੇਗ ॥**

[ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ]

ਤੂੰ ਬੇਰਹਿਮ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾ ਚਲਾ ! ਇਕ ਦਿਨ ਅਕਾਸ਼ੀ ਤਲਵਾਰ ਤੇਗ ਵੀ ਖੂਨ ਵਹਾਏਗੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀਵ ਘਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਦੋ ਚੋਰ ਭੋਜਨ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਦੁਰਭਾਗ ਵਸ ਉਹ ਭੋਜਨ ਖਾ ਬੈਠੇ ਤੇ ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਭੀ ਥਾਂ ਹੀ ਮਰ ਗਏ।

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜਗੁ ਕਮਲਾ ਫਿਰੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥

ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਜਗੁ=ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਕਮਲਾ ਫਿਰੈ=ਸੁਦਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਝੱਲਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਨੇੜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਦਰੀ=ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਧੰਧਾ ਕਰਤਿਆ ਨਿਹਫਲੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ ॥

ਧੰਧਾ ਕਰਤਿਆ=ਇਸ ਜੀਵ ਨੇ ਸੰਸਾਰੀ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਹੀ ਨਿਹਫਲੁ=ਬਿਅਰਥ ਗਵਾਇਆ=ਗਵਾ ਲਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ=ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ। ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁਖਾਂ ਤੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਦੌੜਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਯਥਾ— **ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਾਨਿਓ ਨਹੀ ਪਾਲਿਓ ਕਟਕੁ ਕੁਟੰਬੁ ॥**

ਧੰਧੇ ਹੀ ਮਹਿ ਮਹਿ ਗਇਓ ਬਾਹਰਿ ਭਈ ਨ ਬੰਬ ॥

[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਅੰਗ ੧੩੭੬]

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਤਿਨਾ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਮ: ੩ ॥ ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ=ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਾਦੁ=ਸੁਆਦ, ਰਸ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਰਗੁ=ਹਿਰਨ ਦੀ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਕਸਤੂਰੀ ਦਾ ਨਾਪਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਭਰਮ ਦਾ ਭੁਲਾਇਆ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਭ੍ਰਮਦਾ=ਭਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਜਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਖੁਆਇਆ ॥

ਇਹ ਜੀਵ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਤਜਿ=ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਖੁ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾ=ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਖੁਆਇਆ=ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛੱਡਿ ਬਿਖੁ ਲਗੇ ਬਿਖੁ ਖਟਣਾ ਬਿਖੁ ਰਾਸਿ ॥

ਬਿਖੁ ਖਾਣਾ ਬਿਖੁ ਪੈਨਣਾ ਬਿਖੁ ਕੇ ਮੁਖਿ ਗਿਰਾਸਿ ॥ [ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੩ ਅੰਗ ੫੮੬]

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੇ ਸੋਝੀ ਪਈ ਤਿਨਾ ਅੰਦਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥

ਮੁਖੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੋਝੀ=ਗਿਆਤ ਪਈ ਹੈ ਤਿਨਾ=ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਸ ਆਇਆ ਹੈ ਅਥਵਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇਆ ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਸਾਦੁ ਆਇਆ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਸਾਦੁ=ਅਨੰਦ, ਰਸ ਆਇਆ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲੁ=ਠੰਢਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਉਪਜੈ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦੇ=ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥

ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਬਉਰਾਨਾ=ਝੱਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਨੂੰ ਬਿਰਥਾ=ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਬਾਵਰੇ ਤੈ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥

[ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੭੬੩]

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥੨॥

ਇਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ=ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੁਖੀ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਕਹੁ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪਾਈਐ ॥

ਸੋ=ਉਹ ਹਰਿ=ਸਭ ਨੂੰ ਹਰਿਆਂ-ਭਰਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖੁ=ਬਿਆਪਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਗੰਮੁ=ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਗਮਤਾ [ਪਹੁੰਚ] ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਦੱਸਣਾ ਕਰੋ ਕਿਸ ਬਿਧਿ=ਜੁਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਉਣਾ ਕਰੀਏ ?

ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖ ਅਦ੍ਰਿਸਟੁ ਕਹੁ ਜਨ ਕਿਉ ਧਿਆਈਐ ॥

ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਰੂਪੁ=ਅਕਾਰ, ਨ ਰੇਖ=ਰੇਖਾ, ਲਕੀਰ ਆਦਿ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਦ੍ਰਿਸਟੁ=ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੱਸੋ ਭਾਈ! ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੀਏ ?

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਅਗਮੁ ਕਿਆ ਕਹਿ ਗੁਣ ਗਾਈਐ ॥

ਉਹ ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰੁ=ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰੰਜਨੁ=ਨਿਰ+ਅੰਜਨ=ਮਲ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰਿ ਅਗਮੁ=ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਉਸਦੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਈਐ=ਗਾਉਣਾ ਕਰੀਏ ? ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਸਾਧਨ ਹੈ ਉਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਆਪਿ ਸੁ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਈਐ ॥

ਉਹ ਬਿਅੰਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪ ਬੁਝਾਏ=ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਿ=ਆਪਣੇ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਕੇ ਸੁ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਈਐ=ਉਹ ਜੀਵ ਹਰਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੇਖਾਲਿਆ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਪਾਈਐ ॥੩॥

ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਪਾਈਐ=ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੯੦]

੨. ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੨੨੮]

੩. ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਆਪੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥

[ਆਸਾ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੪੧੫]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ੭੩

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੬੪੫-੪੬]

**ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ ਭਰਮਦੇ ਨਿਤ ਜਗਿ ਤੋਟਾ ਸੈਸਾਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਮ
ਕਮਾਵਣੇ ਹਉਮੈ ਅੰਧੁ ਗੁਬਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਣਾ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥੧॥ ਮਃ ੩ ॥
ਸਹਜੇ ਜਾਗੈ ਸਹਜੇ ਸੋਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਨਦਿਨੁ ਉਸਤਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮੈ ਸਹਸਾ ਹੋਵੈ ॥
ਅੰਤਰਿ ਚਿੰਤਾ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥ ਗਿਆਨੀ ਜਾਗਹਿ ਸਵਹਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤਿਆ ਬਲਿ
ਜਾਉ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਜੋ ਹਰਿ ਰਤਿਆ ॥ ਹਰਿ ਇਕੁ ਧਿਆਵਹਿ ਇਕੁ
ਇਕੋ ਹਰਿ ਸਤਿਆ ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਵਰਤੈ ਇਕੁ ਇਕੋ ਉਤਪਤਿਆ ॥ ਜੋ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ
ਤਿਨ ਡਰੁ ਸਟਿ ਘਤਿਆ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਦੇਵੈ ਆਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ॥੬॥**

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਚਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ੬੪੫-੪੬ ਅੰਗ ਤੇ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦਾ ਭਰਮਣਾ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨਮੁਖਤਾ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਆਦਿ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ, ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣਾ ਆਦਿ ਦਰਜ ਹੈ।

ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ ਭਰਮਦੇ ਨਿਤ ਜਗਿ ਤੋਟਾ ਸੈਸਾਰਿ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਭਰਮਦੇ=ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਤ-ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਜਗਿ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਜਗਿ=ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋਟਾ=ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ਸਬਦੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥ [ਵਡਹੰਸ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੫੬੮]

੨. ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿਗੁਣਿਆ ਨਾ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰਿ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੬੪੯]

੩. ਪਸੁ ਮਿਲਹਿ ਚੰਗਿਆਈਆ ਖੜੁ ਖਾਵਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦੇਹਿ ॥

ਨਾਮ ਵਿਗੁਣੇ ਆਦਮੀ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣ ਕਰਮ ਕਰੇਹਿ ॥ [ਗੁਜਰੀ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੪੮੯]

ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਹਉਮੈ ਅੰਧੁ ਗੁਬਾਰੁ ॥

ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੰਧੁ ਗੁਬਾਰੁ=ਗਾੜੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਐਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਉਣੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਇਸੀ ਜੋ ਆਇਆ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

ਸਭੁ ਜਗੁ ਕਾਜਲ ਕੋਠੜੀ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਹ ਸੁਆਹਿ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੬੩]

੨. ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬੰਧਿ ਚਲਾਇਆ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੧੦੩੧]

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਣਾ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥੧॥

ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮ੍ਰਿਤੂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪੀਣਾ ਕਰੋ ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਯਥਾ— ੧. ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥ [ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੬੪੪]

੨. ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਬਦੁ ਪੀਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥
[ਆਸਾ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੩੯੪]

੩. ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਮਿਲਿ ਪੀਵਹੁ ਭਾਈ ॥
ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸਭ ਤਿਖਾ ਭੁਝਾਈ ॥ [ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੩੧੮]

ਮਃ ੩ ॥ ਸਹਜੇ ਜਾਗੈ ਸਹਜੇ ਸੋਵੈ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਜੇ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਜਾਗੈ=ਜਾਗਦੇ ਹਨ! ਸਹਜੇ ਸੋਵੈ=ਸੁਤੇ ਹੀ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ ਕੇ ਵੀ ਸਹਜੇ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ਸੋਵੈ=ਸੌਂਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਹਨ ਭਾਵ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਘਬਰਾਹਟ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਨਦਿਨੁ ਉਸਤਤਿ ਹੋਵੈ ॥

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਅਨ=ਰਾਤ ਦਿਨੁ=ਦਿਵਸ ਉਸਤਤਿ=ਸੋਭਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।
ਅੰਤ੍ਰੀਵ=ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਜ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗਿਆਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੌਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਰਾਤ ਦਾ ਦਿਨ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ।

ਯਥਾ— ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰਿ ॥
ਸੇ ਜਨ ਜਾਗੇ ਜਿਨ ਨਾਮ ਪਿਆਰਿ ॥੧॥
ਸਹਜੇ ਜਾਗੈ ਸਵੈ ਨ ਕੋਇ ॥
ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਬੁਝੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥

[ਗਉੜੀ ਗੁਆ: ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੧੬੦]

ਮਨਮੁਖ ਭਰਮੈ ਸਹਸਾ ਹੋਵੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਚਿੰਤਾ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥

ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ ਭਰਮ ਅਤੇ ਸੰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ।

ਯਥਾ— ੧. ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੰਗੁ ਹੈ ॥
ਮਰਸੀ ਹੋਇ ਵਿਡਾਣਾ, ਮਨਿ ਤਨਿ ਭੰਗੁ ਹੈ ॥ [ਸੂਹੀ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੭੫੨]

੨. ਅੰਤਰਿ ਚਿੰਤਾ ਨੈਣੀ ਸੁਖੀ ਮੂਲਿ ਨ ਉਤਰੈ ਭੁਖ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਸੈ ਨ ਲਬੋ ਦੁਖ ॥ [ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੩੧੯]

**ਗਿਆਨੀ ਜਾਗਹਿ ਸਵਹਿ ਸੁਭਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤਿਆ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥੨॥**

ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸੁਭਾਇ=ਸੁਭਵਾਕ ਹੀ ਵਾ ਸੁਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਬਕ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਵਹਿ=ਸੌਂਦਾ ਭਾਵ ਇਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਰਤਿਆ=ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ ਕਰਬਾਨ

ਜਾਉ=ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਗਣ ਦੀ ਅਰ ਸੌਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੌਣਾ ਤੇ ਜਾਗਣਾ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਹਰ ਸੌਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਗਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿਨ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਥੇ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੌਣ ਤੇ ਜਾਗਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵ ਕੀ ਲਿਆ ਹੈ? ਬਾਹਰ ਦਾ ਜਾਗਣ ਤੇ ਸੌਣਾ ਅਲੱਗ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਸੌਣਾ ਤੇ ਜਾਗਣਾ ਅਲੱਗ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੇਵਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ। ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਸੁੱਤੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਉਪਾਧੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੈਸਾ ਕਿ ਸੁੱਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ [ਸੌਖਾ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਗਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਲੁੱਟਿਆ ਭੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨੀਂਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੇਰਾਂ ਤੋਂ ਲੁਟੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਲਈ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੁਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜਾਗਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਸੁੱਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੁੱਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਆਪ ਤੇ ਨਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਾਗਦਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪ ਵੀ ਬਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਨੀਂਦ ਅਤੇ ਜਾਗਣ ਦੀ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਮਝ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਚੇਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ, ਨਾ ਦੂਸਰੇ ਦੀ। ਪਾਪ ਰੂਪ ਵੈਰੀ ਤੋਂ ਨਾ ਆਪ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਜਾਗਰਤ ਵਿਚ ਨਾ ਆਪ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਜਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜਿੰਦ ਕਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਥੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਜਾਗਣ ਦਾ ਬਾਹਰ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਫਰਕ ਹੈ। ਜਾਗਿਆ ਪੁਰਸ਼ ਦੁਬਾਰਾ ਸੌ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜਾਗਿਆ ਪੁਰਸ਼ ਮੁੜ ਕੇ ਅਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ। ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਯਥਾ— ੧. ਜਾਗਤ ਸੋਵਤ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੈ ਸੋਈ ਸਾਰੁ ॥

[ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੧੯੪]

੨. ਜਾਗਤੁ ਸੋਇਆ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥

ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਜੋਰਿਆ ਭਇਆ ਪਰਇਆ ॥

[ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ੭੯੨]

ਗਿਆਨ ਜਾਗਰਤ ਵਿਚ ਜਾਗਣ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਜਾਗ ਲੇਹੁ ਰੇ ਮਨਾ ਜਾਗ ਲੇਹੁ ਕਹਾ ਗਾਫਲ ਸੋਇਆ ॥

ਜੋ ਤਨੁ ਉਪਜਿਆ ਸੰਗ ਹੀ ਸੋ ਭੀ ਸੰਗਿ ਨ ਹੋਇਆ ॥ [ਤਿਲੰਗ ਮਃ ੯ ਕਾਫੀ ਅੰਗ ੭੨੬]

੨. ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਸੁ ਕਬਹੁ ਨ ਸੋਵੈ ॥

ਤੀਨਿ ਤਿਲੋਕ ਸਮਾਧਿ ਪਲੋਵੈ ॥

ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰੁ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਹੈ ॥

ਮਨੁਆ ਉਲਟਿ ਸੁੰਨਿ ਮਹਿ ਗਹੈ ॥੫॥

ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਨ ਅਲੀਆ ਭਾਖੈ ॥

ਪਾਚਉ ਇੰਦ੍ਰੀ ਬਸਿ ਕਰਿ ਰਾਖੈ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਜੀ ਕੀ ਅੰਗ ੯੭੪]

ਇਹ ਸਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਜਾਗਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ॥ ਸੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਜੋ ਹਰਿ ਰਤਿਆ ॥

ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਹੀ ਧਿਆਵਹਿ=ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ=ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤਿਆ=ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸਦੀ ਇਹੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਚੇਤੇ ਕਰੇਗਾ। ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਹੀ ਧਿਆਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇਗਾ ਨਾਮੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਹਰਿ ਇਕੁ ਧਿਆਵਹਿ ਇਕੁ ਇਕੋ ਹਰਿ ਸਤਿਆ ॥

ਇਕੁ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਧਿਆਵਹਿ=ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਐਸਾ ਨਿਸਚਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਕੁ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸੱਤ ਭਾਵ ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ; ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਇਕੋ ਵਰਤੈ ਇਕੁ ਇਕੋ ਉਤਪਤਿਆ ॥

ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੇ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਉਤਪਤਿਆ=ਉਤਪੰਨ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਵਰਤਦਾ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ [ਸ੍ਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੩੬]

੨. ਹਰਿ ਇਕੋ ਕਰਤਾ ਇਕੁ ਇਕੋ ਦੀਬਾਣੁ ਹਰਿ ॥

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੮੩]

ਜੋ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਤਿਨ ਡਰੁ ਸਟਿ ਘਤਿਆ ॥

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਵਹਿ=ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰੁ=ਭੈ ਸਟਿ=ਸੁੱਟ-ਘੱਤਿਆ=ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟੈ ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੬੩]

੨. ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟਿਆ ਰਾਖੇ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੮੩]

੩. ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟਿਆ ਚਰਨ ਕਮਲ ਆਧਾਰੈ ॥

[ਸਾਰਗ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੨੧੭]

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਜਾਮਲ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਪਾਪਾਤਮਾ ਦੁਰਾਚਾਰੀ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਵਰਗੀਆਂ ਨਖਿਧ ਵਸਤੂਆਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਵਿਭਚਾਰੀ ਵੇਸਵਾ ਗਾਮੀ ਜਿਸਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਨਰਕ ਵਰਗਾ ਸੀ ਅਚਾਨਕ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸਤਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਰੱਖਿਆ। ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਨਾਰਾਇਣ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਦੀ ਧੁਨ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਨਹੀਂ ਖਾਧੇ। ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੁਆਰਾ ਸੁੱਟ-ਘੱਤਿਆ ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਮ ਵੀ ਉਹ ਹੀ ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੇ।

ਗੁਰਮਤੀ ਦੇਵੈ ਆਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ॥੬॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਗੁਰਮਤੀ=ਸਿਖਿਆ ਦੇਵੈ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਜਿਹ ਨਰ ਕਉ ਕੀਨੀ ਤਿਹ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਨੀ ॥

[ਸੋਰਠ ਮਃ ੯, ਅੰਗ ੬੩੩]

੨. ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਗਵਾਇਆ ॥

[ਮਾਝ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੧੨੨]

੩. ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਨੁ ਸਖਾਈ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹਮਰੀ ਰਹਰਾਸਿ ॥

[ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ ਮਃ ੪, ਅੰਗ ੧੦]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥